

CONTRIBUȚII ALE SOCIETĂȚII PENTRU CULTURA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN BUCOVINA LA MIȘCAREA DE EMANCIPARE NAȚIONALĂ

Petru Bejinariu

1. Înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina - condiții istorice și etape

Anexarea părții de nord-vest a Moldovei în 1775 de către Austria, prin fraudă, mituire și un joc diplomatic iscusit, parte numită de noii stăpânitori "Bucovina", a însemnat, în primul rând stăruința noilor autorități pentru desnaționalizarea românilor. Sub această "stăruință", cu intensități și forme diferite, românii din Bucovina au trăit 144 de ani. Dar caracterul românesc al Bucovinei s-a menținut și prin activitatea unor societăți culturale românești. Între aceste societăți un rol deosebit de important l-a jucat Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Urmând calea românilor din Transilvania care au înființat în anul 1861 ASTRA, românii bucovineni în frunte cu intelectualii Leon Popescu, Orest Reni-Herșeni, Leon Ciupercovici, Mihai Zotta ș.a. au pus bazele, la 1 mai 1862, a "Reuniunii Române de Leptură".

Intelectualii români, prezenți la "clubul" german din Cernăuți, s-au gândit să aibă și ei un club al lor, unde să parcurgă presa cu greu adusă din România, să poarte discuții și să se informeze reciproc. Aceste întâlniri ale românilor au fost permanent supravegheate de autoritățile austriece. Inițiativa înființării acestei societăți culturale a aparținut cărturarului I. G. Sbiera. În fruntea "Reuniunii Române de Leptură" au fost aleși Mihai Zotta, ca președinte și Alexandru Hurmuzachi, ca vicepreședinte. Din conducerea societății mai făceau parte Aron Pumnul, I. G. Sbiera, Ion Calinciuc și Alexandru Costin.

Scopul "Reuniunii Române de Leptură" era acela de a cunoaște cultura română, propășirea intelectuală și citirea gazetelor și revistelor românești editate sau aduse în Bucovina. Vestea începerii activității acestei societăți s-a răspândit repede și a fost primită cu mult interes, mai ales de intelectuali. Nevoile culturale din Bucovina, menținerea conștiinței naționale și gradul mai extins al activității desfășurate au condus la cerința transformării "Reuniunii Române de Leptură" în "Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina". Hotărârea s-a luat la adunarea generală din mai 1863, deci la un an de la înființarea Societății.

În baza statutului Societății intrat în vigoare în 1 ianuarie 1865, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina are drept scop dezvoltarea culturii naționale, sprijinirea tuturor ramurilor științei și menținerea românismului în Bucovina.

Primul statut al Societății a fost elaborat de către I. G. Sbiera, completat și adoptat apoi în 1864. Reglementările statutului reflectau scopul Societății, felul membrilor și îndatoririle lor, rolul adunării generale și conducerea activității, mijloacele materiale și sursele de venituri și democrația din interior.

Interesante sunt prevederile privitoare la membrii Societății împărțiți în: membrii fondatori - cei care donau suma de 200 de florini; membrii ordinari - cei care plăteau anual o cotizație de 12 florini; membrii corespondenți - cei propuși de adunările generale cu susținerea unui membru ordinar sau fondator și care nu plăteau cotizație; membrii de onoare - cei cu merite personale recunoscute și validate de adunarea generală.

Conducerea Societății aparținea unui comitet format din 15 membri. Anual o treime dintre membrii comitetului erau desemnați prin tragere la sorți. Singura funcție retribuită era cea de secretar. Dintre membrii comitetului erau aleși: bibliotecarul, arhivarul, casierul și controlorul.

Ședințele comitetului se desfășurau lunar, iar protocoalele acestor ședințe se publicau (între 1865-1869). Reguli extrem de amănunțite priveau adunările generale. Merită să reținem că data, locul și ordinea de zi a adunării generale trebuiau să fie cunoscute de Guvern cu 14 zile înainte. Și tot prin Statut se stabilea drept sediu al Societății, orașul Cernăuți.

Toate actele elaborate de comitetul de conducere erau redactate în limba română, iar răspunsul de la oficialitățile locale și cele de la Viena s-a cerut să fie scris tot în limba română. De aici înțelegem că Societatea și-a dobândit o anume autoritate și putea reprezenta interesele românilor din Bucovina.

În anul 1869 Societatea și-a schimbat numele, modificându-se în structura denumirii doar prepoziția "din" cu prepoziția "în". Până la această dată Societatea s-a numit "Societatea pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina", iar după anul 1869 și până astăzi s-a numit și continuă să se numească și acum "Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina".

În noua denumire se exprima o creștere a luptei pentru menținerea conștiinței naționale și a autorității Societății în Bucovina. Tot acum s-au adus modificări la unele articole și care priveau posibilitatea Societății de a susține învățământul public românesc și a tinerilor în învățarea unor meserii.

Pe acest temei s-au înființat școlile particulare pentru copiii de români. Încercări de modificare a denumirii Societății au fost și după reactivarea din 1990, încercări pornite de la filiala București. Se propunea denumirea de "Societatea culturală Bucovina", pentru simplul motiv că se pronunță mai repede! Modificări ale statutului s-au mai propus în anul 1908 și apoi în 1931, cu urmări favorabile în activitatea Societății. Pe baza principiului descentralizării, în anul 1938 Societatea avea 30 secții locale, 30 de fundații, ziare și reviste și peste 1000 de membri și foarte mulți simpatizanți.

La a doua retragere a autorităților române din Cernăuți, din 1944, a încetat și activitatea Societății, rămânând activă doar în străinătate, la Londra, sub conducerea lui Grigore Nandriș și cu ajutorul generos al exilului românesc.

După Revoluția din Decembrie 1989, în noile condiții istorice, succesoare de drept au devenit "Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina" cu sediul în orașul Rădăuți și "Societatea pentru Cultură Românească «Mihai Eminescu»", cu sediul în orașul Cernăuți. Prin statut, prin modul de organizare și de desfășurare a activității, aceste noi societăți sunt de fapt o rectificare în sudul și nordul Bucovinei a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, înființată în 1862.

Din inițiativa ing. Mircea Irimescu și cu susținerea unui grup de intelectuali între care prof. Vasile Precop, prof. Petru Bejinariu, prof. Luca Bejinariu, ing. Viorel Brădățeanu, ec. Dragoș Luchian, dr. Anton Ionescu, dr. I. Stănculescu, dr. Vasile Rusu, dr. Vasile Cârdei, ec. Olivian Pașcanu, prof. George Gireadă ș.a. (în total 31 membri fondatori), în anul 1990 s-a adoptat decizia reactivării Societății.

Am primit acordul și sprijinul unor mari cărturari din București, cu obârșie în Bucovina și anume acad. Vladimir Trebici, dr. Radu Economu, acad. Radu Grogorovici, istoric literar George Muntean, prof. Mircea Grigoroviță ș.a. În perioada 1990-1999 acad. Vladimir Trebici a fost președintele de onoare al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

De-atunci și până astăzi Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a crescut numeric, având în prezent 20 de filiale în mari orașe din țară: București, Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Bacău, Iași, Brașov, Suceava și în mai multe comune din județul Suceava. În anul 2001 am ajuns la Congresul al V-lea, în care s-au adoptat hotărâri importante pentru interesele românilor din Bucovina istorică.

În conducerea Societății, chiar în Colegiul director format din cinci persoane a fost ales, alături de ing. Mircea Irimescu, prof. Petru Bejinariu, acad. Dimitrie Vatamaniuc, dr. Marian Olaru și poetul Vasile Tărățeanu din Cernăuți.

2. Inițiative pentru menținerea caracterului național al activității Societății

În îndeplinirea scopului său, Societatea avea nevoie de sprijinul învățătorilor, preoților, proprietarilor, a "naționaliștilor sinceri". Gheorghe Hurmuzachi, la adunarea generală din 1865, sublinia că este necesar să menținem ... "viața noastră de români în limba, datina și legea părinților noștri". Pentru mai buna comunicare cu populația, Orest Renei a cerut tipărirea lunară a "Foi Societății" și care să devină un mijloc important pentru promovarea românismului.

Sublinierea caracterului național al Societății s-a realizat și prin alegerea, la adunarea generală din 1865, ca membri de onoare a unor personalități din România între care: Andrei Șaguna, Alexandru Șuluțiu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Aron Pumnul, Al. P. Ilarion, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu ș.a.

În cadrul adunării generale din ianuarie 1865 a fost ales și Comitetul de conducere al Societății. Au fost aleși: Gheorghe Hurmuzachi - președinte, Ion Calinciuc - vicepreședinte și Ambrosiu Dimitrovița - secretar. Multe clarificări au fost aduse în cadrul Societății mai cu seamă prin contribuția cărturarului Gheorghe Hurmuzachi care atunci a spus: ... "Societatea noastră care acum se instalează, să aducă în scurt timp înmuit rodul dorit și să arate ca un organ potrivit spre ridicarea spirituală a națiunii noastre până la înălțimea popoarelor celor mai înaintate".

Prin aplicarea noului statut, începând cu această adunare generală, Societatea își lărgeste cadrul activității: înființează burse pentru elevii școlilor din Cernăuți și Suceava; împarte ajutoare și burse studenților români de la Viena și Liov; aduce în bibliotecă reviste, ziare și cărți; dezvoltă o activă corespondență cu personalități culturale și politice din Bucovina și din afara ei ș.a.

După anul 1865 Societatea s-a preocupat mai cu seamă de învățământ prin creșterea numărului de școli în care să se învețe limba și literatura română ori istoria românilor, prin asigurarea de manuale școlare, mai ales pentru limba română, prin pregătirea cadrelor didactice și prin alte demersuri ale bisericii. Un moment semnificativ pentru învățământul public din Bucovina este inițiativa lui I. G. Sbiera de a înființa Comisia de cercetare și compunere a cărților scolastice în limba română. I. G. Sbiera spunea că: ... "un popor poate atâta cât știe, și că nu se poate aștepta nimic mai mare, nimic mai durabil, nimic glorios de la o națiune care nu s-ar îngrijii deloc de lepra neștiinței"

Importante schimbări în învățământul public însă se produc ca urmare a Constituției imperiale din 1867. Prin modul de organizare a învățământului s-a trecut la germanizarea și înstrăinarea școlii de spiritul poporului român. Societatea a intervenit și a înființat un curs de istorie națională, animatorul lui fiind Alexandru Hurmuzachi, curs ulterior interzis de autoritățile austriece.

3. Serbarea națională de la Putna din 15 august 1871

La 15 august 1869 se împlineau 400 de ani de la fondarea mănăstirii Putna. Ideea celebrării solemne a personalității lui Ștefan cel Mare a fost exprimată de către preotul cărturar Iračie Porumbescu, idee preluată de către Mihai Eminescu și care a și alcătuit "Proiectul de program pentru serbarea națională la mormântul lui Ștefan cel Mare din 15 august 1970" și "Apelul". Evenimentele istorice, dar și cele de ordin local au impus amânarea serbării. În ședința din 25 mai 1871 a fost relansat proiectul serbării naționale, iar răspunderea organizării și-au asumat-o Mihai Eminescu și Ioan Slavici.

S-a constituit, cum se cunoaște, Comitetul de acțiune în frunte cu Ioan Slavici în calitate de președinte, Mihai Eminescu și Vasile Morariu secretari, iar Pamfil Dan, casier. Cel mai important sprijin în organizarea Serbării și mai cu seamă a primirii invitaților la Putna l-a avut egumenul mănăstirii Arcadie Ciupercovici. La pregătirea și desfășurarea Serbării au participat cu

stăruință și bucurie învățători, preoți, studenți și elevi, mulți țărani din Rădăuți, Suceava și satele bucovinene din preajma Mănăstirii Putna.

La acest eveniment au sosit peste 3000 de invitați și vizitatori: elevi, studenți, țărani, jurnaliști, membri ai Academiei Române și Mitropoliei Moldovei și oameni politici de seamă între care Mihail Kogălniceanu, pictorii Carol Pop și Epaminonda Bucevski, compozitorul Ciprian Porumbescu.

Serbarea națională de la Putna a început în seara zilei de 14 august 1871 și a ținut până în seara zilei de 16 august 1871, iar Congresul studenților a continuat până la 17 august. La Serbarea de la Putna, I. G. Sbiera, membru de marcă al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a prezentat cuvântarea și în numele Academiei Române. Timp de 130 de ani aniversarea Serbării de la Putna, la împlinirea unei cifre rotunde de ani nu s-a făcut sau s-a făcut cu amploare diferită.

Cu structură și desfășurare comunistă, la 100 de ani, aniversarea Serbării de la Putna a fost totuși cea mai mare de până atunci. Prezența la Putna a celor mai înalte personalități ale vremii, trăirile oamenilor din zonă și din țară, minuțioasele pregătiri și vremea admirabilă au dat dimensiune, înălțime și frumusețe acestei aniversări de la Putna cea eternă. În anul 2001 s-au împlinit 130 de ani de la Serbarea de la Putna.

Este meritul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina care din timp s-a adresat autorităților, dar a și lucrat practic pentru pregătirea acestei frumoase aniversări. Iată textul conducerii Societății adresat organelor județene: "La 15 august 2001 se împlinesc 130 de ani de la Serbarea de la Putna din anul 1871 organizată de Societatea academică "România jună" în frunte cu Ioan Slavici și Mihai Eminescu. În frumoasa și necesara noastră tradiție de cinstire a marilor înaintași și a evenimentelor deosebite din istoria națională propunem organizarea unei serbări aniversare la Putna în zilele de 14 și 15 august 2001.

Anexăm un proiect de program pentru această manifestare. Respectuos, vă rugăm ca, împreună cu reprezentanții Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, să ne deplasăm la Putna spre a porni pregătirea Serbării din august 2001". Cu un text asemănător a fost invitat la Serbare și domnul acad. Răzvan Teodorescu, ministrul Culturii și Cultelor, invitație adresată de către dl. ing. Dorel Petru Crăciun, deputat în Parlamentul României și din partea autorităților județului Suceava. Cel mai important efort în pregătirea manifestării l-a depus Primăria Putna și primarul ei dl. ing. Gheorghe Plamadă.

În ziua de 14 august 2001, ora 17⁰⁰-19⁰⁰ a avut loc simpozionul "Putna și Eminescu", pregătit și moderat de prof. Petru Bejinariu, rectorul Universității populare. În frumoasa sală a Căminului Cultural Putna au susținut comunicări: prof. Mircea Aanei (Putna) - *Serbarea de la Putna din 15 august 1871*, prof. drd. Vasile Schipor (Centru de Studii Bucovina al Academiei Române) - *Spiritul Putnei - reper de lumină al României profunde*, scriitoarea Lucia Olaru Nenati (Botoșani) - *Reverberații spirituale ale Serbării de la Putna*, prof. Luca Bejinariu (Colegiul național "Eudoxiu Hurmuzachi") - *Participanți la Serbarea de la Putna* și preot scriitor Constantin Hrehor - *Adevărurile Putnei eterne*.

În ziua de 15 august, la hramul Mănăstirii Putna, s-au adunat zeci de mii de oameni. După înălțătorul serviciu divin, a urmat cuvântarea acad. Răzvan Teodorescu și alocuțiunea ing. Mihai Grozavu, vicepreședintele Consiliului Județean Suceava. În partea a doua s-a prezentat un program cultural-artistic pe măsura aniversării, susținut de corurile "Eusebie Mandicevski" - Putna și "Dragoș Vodă" - Cernaui, de cântăreața Maria Schipor și Victoria Costinean, scriitoarea Lucia Olaru Nenati, studenta Oana Picnița și Căminele culturale din zona Rădăuți.

4. Serbările jubiliare de la Cernaui și restrângerea activității Societății

În anul 1875 au fost organizate sărbătorile jubiliare - aniversarea a 100 de ani de la înstaurarea puterii Imperiului habsburgic în partea de nord a Moldovei. Serbările au fost

organizate "... de neromânii Bucovinei, germanii și evreii, nu atât în amintirea împlinirii centenarului, ci mai ales pentru a demonstra triumful culturii germane importate, asupra celei autohtone românești" (Constantin Loghin).

Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a avut o reacție specifică. O delegație de români din Bucovina a participat la Serbarea demonstrativă de doliu de la Iași. Aici poetul Dimitrie Petrino, membru al Societății, a ținut un discurs patriotic de mare ecou. Tot acum a fost publicată lucrarea lui Mihail Kogălniceanu "Răpirea Bucovinei, după documente autentice".

Această lucrare dezvoltă tocmelile petrecute între austrieci și turci pentru anexarea Bucovinei. O astfel de lucrare, publicată și în limba franceză, a avut o mare răspândire în Bucovina și față de care s-au luat măsuri de oprire a difuzării ei și de sancționare severă a celor care încercau s-o răspândească.

Tot cu acest prilej împăratul Francisc Iosif inaugurează la Cernăuți "Universitatea Francisco-Iosefină". După cum se cunoaște lupta pentru această universitate a pornit încă din 1848, fiind ulterior cerută de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, de orașele Cernăuți și Suceava, și de deputații români Gheorghe Hurmuzachi și Constantin Tomasciuc din Parlamentul de la Viena. Universitatea a fost ridicată prin efortul financiar al Bucovinei și în mod special al Fondului Religionar din Bucovina. Cu toate acestea Universitatea avea să fie un puternic centru pentru cultura germană. La început Universitatea a avut trei facultăți: filosofie, drept și teologie greco-orientală. Cursurile Universității încep în anul 1875 cu 268 de studenți din care doar 53 erau români.

În aceste condiții conducerea Societății pentru Cultură și parlamentarii români au cerut măcar o catedră de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți. Cererea a fost satisfăcută mult mai târziu și primul titular al acestei catedre a fost I. G. Sbiera.

5. Reromânizarea satelor prin școlile particulare românești

În baza statutului Societății din 1869 s-a constituit o comisie care să se ocupe de editarea de manuale românești pentru școlile primare. În același timp a urmărit înființarea de clase paralele românești la liceele germane din Cernăuți și Suceava, clase aprobate de Guvern începând cu anul școlar 1881-1882. Elevii cuprinși în aceste clase au fost sprijiniți cu burse și subvenții. Pentru editarea de manuale Societatea a alocat suma de 3000 de florini.

Pentru a sprijini activitatea didactică de la clasele paralele din Suceava, Societatea "Școala Română" și Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina au promovat acțiunea de redactare a manualelor în limba română. Primele manuale publicate în limba română au aparținut profesorului Samuil Isopescu din Suceava. Au urmat traduceri din limba germană și noi redactări de manuale, între autori aflându-se și prof. Dimitrie Isopescu.

După moartea, la 13 mai 1882, a lui Gheorghe Hurmuzachi, președinte al Societății a fost ales boierul V. Stârcea. Din anul 1889 președinte devine baronul Eudoxiu Hurmuzachi și care a continuat editarea manualelor românești cu editarea de broșuri pentru tineretul școlar "Biblioteca pentru tinerețea română". La conducerea Societății a venit Dionisie cav. de Bejan, conducere pe care a realizat-o în calitate de președinte timp de 20 de ani (1900-1920).

În această perioadă s-a deschis Internatul de băieți români, s-a cumpărat hotelul Weiss și s-a amenajat Palatul Național la Cernăuți și apoi au fost cumpărate și alte spații pentru tipografie, bibliotecă și sediu pentru Societățile culturale românești "Armonia" și "Junimea". După adunarea generală din 1909 conducerea Societății o efectuau: Dionisie Bejan - președinte, Iancu Flondor și Sextil Pușcariu - vicepreședinți și George Tofan - secretar.

Noua conducere a realizat o riguroasă reorganizare internă și o sporire a contribuției Societății la emanciparea națională. Întrucât procesul de rutenizare s-a accentuat, dovadă cei 79000 ruteni mai mult decât românii din Bucovina la recensământul din 1900, Societatea s-a

adresat preoțimii, învățătorilor, descendenților de mazili și răzeși. Dionisie Bejan și George Tofan, împreună cu studenții români, au cutureierat satele Bucovinei. Sate întregi, care până atunci se declarau rutene, în urma acestor demersuri s-au declarat că sunt - sate românești. La recensământul din 1910 numărul rutenilor rămânea mai mare ca cel al românilor doar cu 30000.

S-a trecut la înființarea școlilor particulare românești, întreținute de către Societatea pentru Cultură. În preajma izbucnirii primului război mondial erau înființate 14 școli particulare în comunele: Breaza, Călinești-Cuparencu, Călinești-Enachi, Măriței, Mihalcea, Panca, Șerbăuți ș.a., școli care aveau 25 de clase cu 1400 de elevi. Pregătirea învățătorilor pentru aceste școli s-a realizat în Școala normală particulară de fete cu predare în limba română, școală înființată la Cernăuți din inițiativa lui George Tofan.

Societatea a sprijinit angajarea artistului Petre Liciu și apoi a lui Cazimir Belcot care au organizat reprezentații de teatru în orașele Bucovinei, cu un program compus din piesele lui Alecsandri, Delavrancea și I.L.Caragiale. În anul 1912, Societatea pentru Cultură a inițiat și susținut zborul lui Aurel Vlaicu deasupra Cernăuților, zbor la care au asistat cca. 30.000 de spectatori și care a provocat românilor din Bucovina clipe de înălțătoare mândrie sufletească. Primul război mondial a oprit activitatea Societății.

6. După Actul Unirii din 1918, noi cerințe

După primul război mondial Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a susținut eforturile autorităților române de integrare a Bucovinei în statul național unitar român. "După război, în Cernăuți, casa Societății rămâne vatra sufletului românesc cald și adăpostul gândului bun, drept și curat, de care se sparg valurile vrajbei pe care politica a vârat-o între noi" (Ion Negură - "Calendarul Poporului").

Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a promovat învățământul românesc pentru care George Tofan a trecut la românizarea Școlii Normale din Cernăuți, înlocuirea limbii germane din școli și introducerea limbii române, pregătirea cadrelor didactice pentru școala română și transformarea la 24 octombrie 1920 a Universității germane din Cernăuți în Universitate românească cu primul său rector Ion Nistor. A fost redată funcționării Biblioteca și Sala de lectură. După 1920 însă activitatea Societății a slăbit, au apărut probleme privind localurile și terenurile din Cernăuți și pentru care s-au cheltuit importante sume de bani.

Pe lângă mari cheltuieli făcute la întâmplare și fără justificări, conducerea Societății între anii 1920-1929 (președinte Vasile Gheorghiu) nu s-a ocupat de organizarea activității. În Raportul pe anul 1930 scrie: "În această privință n-am moștenit de la vechiul Comitet nici un fel de organizare, nici bună, nici rea". Adunarea generală din 12 mai 1929 aduce la conducerea Societății o echipă: Grigore Nandriș - președinte, prof. secundar I. Brătianu și dir. liceu Al. Vitencu - vicepreședinți.

Iată și problemele importante luate în atenție de noul comitet: renovarea și buna funcționare a Internatului de băieți români; înființarea a 15 burse de câte 10000 lei anual; reglementarea situației Internatului meseriașilor și comercianților români; reasezarea arhivelor Societății; repararea Palatului Național și reglementarea relațiilor financiare cu chiriașii; reasezarea financiară a Societății în urma atâtor pierderi suferite; deschiderea în anul 1930 a Universității libere în Cernăuți cu expunerea de conferințe pe teme de știință, literatură și istorie; înființarea a 20 de biblioteci populare etc. Și tot în anul 1930 a fost construit Ateneul popular Storojineț care a primit numele de "Iancu Flondor" și la Cuciurul Mic "Casa de citire".

Noile cerințe ale activității au impus substanțiale modificări ale Statutului Societății promovându-se principiul descentralizării care se menține și în activitatea prezentă. Adresându-se mulțimii adunate pe ultimul drum al cărturarului patriot Eudoxiu Hurmuzachi președintele Grigore Nandriș a spus: "Societatea pentru Cultură este cea mai nobilă ctitorie ce a lăsat pe pamântul țării noastre familia Hurmuzachi. Sufletul generos al boierilor iubitori de neam și de țară

a creat aici la hotarul patriei, ce le-a fost încredințat spre apărare de voievozii țării, o cetate de rezistență națională prin cultură... Societatea pentru Cultură a fost condusă efectiv, în epocile ei de înflorire, 30 de ani de membri ai familiei Hurmuzachi..."

Importante contribuții la activitatea Societății au avut multe și mari familii de români între care și cărturarii din familia Isopescu. Parcurgând paginile Raportului General. 1933-1934, în Lista membrilor activi ai Societății, scriși în ordine alfabetică, la numerele 251, 252 și 253, am găsit pe Isopescu Alexandru, secretar, Școala Normală de învățători, Cernăuți, Isopescu Eusebie, medic, și Isopescu Grecu, profesor universitar.

În această perioadă a fost construit în Cernăuți Palatul Culturii, unde s-a desfășurat adunarea generală a Societății la împlinirea a 10 ani de activitate a Comitetului condus de către cărturarul patriot Grigore Nandriș. Între realizări s-a menționat cu deosebire: înființarea și buna activitate în cele 25 filiale ale Societății de la sate; înființarea în 1938 a "Societății Scriitorilor Bucovineni", ca secție a Societății și a Editurii și Tipografiei "Mitropolit Silvestru". În Bucovina funcționau 179 de secții ale Societății și toate primeau sprijin material. Cele mai active erau cele din Cernăuți, Ceahor, Mahala, Cernaucă, Cozmeni, Carapciu pe Ceremuș, Ilișești, Rădăuți, Vatra Moldoviței ș.a.

Studiind Rapoartele generale pe anii 1938 și 1942-1943 vom găsi date, evenimente și realizări deosebite în plan cultural și social, toate menite să mențină și să promoveze românismul în Bucovina, într-o permanentă comunicare cu toți românii. Au urmat vremurile grele: semnarea la 23 august 1939 a pactului Ribbentrop-Molotov; Ultimatumul Sovietic din 1940; intrarea României în războiul antisovietic; evenimentele de la 23 august 1944; instaurarea și dominația regimului comunist în România până în Decembrie 1989.

7. Reactivarea Societății la Rădăuți în anul 1990

În zilele de 30 iunie - 2 iulie 1990 la Gălănești are loc Congresul de constituire a Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, congres la care au participat intelectuali din întreaga țară și din străinătate. La Congres și-au exprimat adeziunea personalitățile: prof. univ. dr. Vladimir Trebici, prof. univ. dr. Grigore Bostan - Cernăuți, Mitzura Argezi, George Muntean. Congresul a ales Comitetul de conducere format din 18 membri: președinte de onoare Vladimir Trebici, președinte executiv Mircea Irimescu, vicepreședinți Mihai Iordache și Dragoș Luchian, secretar general George Muntean, rectorul Universității de vară, Petru Bejinariu, membrii Ioachim - arhimandritul Mănăstirii Putna, Vasile Precop ș.a.

Cu prilejul Congresului a fost organizată o expoziție intitulată "Fondul documentar bucovinean" și un simpozion cu teme de istorie a Bucovinei. În final a avut loc un pelerinaj la mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna unde s-a săvârșit o slujbă religioasă de către un sobor de preoți, în frunte cu Mitropolitul Moldovei și Bucovinei - Daniel Ciobotea. A fost elaborat Statutul Societății, folosindu-se statutul din 1931 adaptat la realitățile de după Revoluția din 1989.

Societatea a editat periodic publicația "Septentrion"; anual se desfășoară cursurile de vară ale Universității populare, conduse de prof. Petru Bejinariu și care a parcurs 12 ediții; în 1992 a avut loc al II-lea Congres al Societății, desfășurat la Ateneul "Mihai Eminescu" Gălănești, cu participarea a 157 delegați între care personalitățile: acad. Radu Grigorovici, m.c. Vladimir Trebici, conf. univ. Alexandrina Cernov, președinta Societății "Mihai Eminescu" Cernăuți, poetul Vasile Tărășanu - Cernăuți, prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, dr. Radu Economu ș.a. Cu acest prilej s-a hotărât prin Statut ca membrii Societății "Mihai Eminescu" Cernăuți să fie de drept și membri Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

După Congres, la pelerinajul de la mormântul lui Ștefan cel Mare, s-a adoptat Chemarea Congresului al II-lea al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Prin Chemare s-a arătat recunoștință Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române și Parlamentului

României pentru afirmarea la 28 noiembrie 1991 a caracterului românesc al nordului Bucovinei și Ținutului Herța. Chemarea se încheia cu îndemnul adresat tuturor românilor: "nu uitați Bucovina, această rană deschisă a sufletului românesc".

Anul 2001 a însemnat și anul organizării Congresului al V-lea al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina care a evaluat ca pozitivă activitatea din ultimii 3 ani și a adoptat un program pentru 2002-2004. Intensificarea activității Societății în prezent este o imperioasă cerință într-o temeinică conlucrare cu Societățile culturale românești din nordul Bucovinei, deoarece procesul desnaționalizării continuă în toate comunitățile românești din Ucraina. Dar "Românismul nu va pieri, - spunea Nicolae Titulescu - vor pieri numai aceia care nu s-au arătat vrednici de dânsul".